

Алексєва Світлана

доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник відділу дидактики

Інституту педагогіки НАПН України, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-8132-0465>

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ НЕПЕРЕДБАЧУВАНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВПЛИВІВ

Анотація. У статті розкрито особливості організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, що зумовлені оголошення в Україні воєнного стану внаслідок збройної агресії російської федерації. Констатовано, що особливістю цього процесу є те, що приймати рішення про формат навчання мають засновники, місцеві органи, керівники об'єднаних громад, мерії міст, військові адміністрації.

Доведено, що в умовах воєнного стану необхідним є орієнтація формату організації освітнього процесу індивідуалізацію, що реалізується на трьох рівнях: перший – урахування загальних особливостей учнів на різних етапах їх навчання та розвитку; другий – диференціація; третій – індивідуальний підхід.

Виокремлено основні завдання профільного навчання полягають у: створенні умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки; виховання в учнів любові до праці, забезпеченні умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією; формуванні підприємницької компетенцій учнів на допрофесійному рівні, спрямуванні молоді щодо майбутньої професійної діяльності. Це можливо за умови варіативності і альтернативності (освітніх програм, технологій навчання і навчально-методичного забезпечення); наступності та неперервності (між допрофільною підготовкою і профільним навчанням, професійною підготовкою); гнучкості (змісту і форм організації

профільного навчання, у тому числі дистанційного, забезпечення можливості зміни профілю); діагностико-прогностична реалізованості (виявлення здібностей учнів з метою їх обґрунтованої орієнтації на профіль навчання).

Ключові слова: індивідуалізація, профільне навчання, умови воєнного стану, тимчасово переміщені особи, індивідуальна траєкторія навчання, візуалізація навчального матеріалу.

Внаслідок збройної агресії російської федерації та оголошення в Україні воєнного стану учні загальних закладів освіти були вимушені змінити місце проживання (перебування) та залишити місце навчання. Але відповідно до частини третьої статті 57 Закону України «Про освіту», Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, Указу Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 15 березня 2022 року №2119-ІХ забезпечуються державні гарантії щодо здобуття загальної середньої освіти. Особливістю цього процесу є те, що приймати рішення про формат навчання мають засновники, місцеві органи, керівники об'єднаних громад, мерії міст, військові адміністрації. І лише при наявності забезпечення безпеки для учасників освітнього процесу може бути формат офлайн. Отже, здобуття загальної середньої освіти за будь-якою формою забезпечує заклад освіти, який є найбільш безпечною для здобувачів освіти. Проаналізуємо формати організації освітнього процесу в закладах середньої освіти та зокрема і у старшій профільній школі.

Відповідно до рекомендації Міністерства освіти і науки України, навчання учнів, що належать до групи тимчасово переміщених осіб, організовують за заявою батьків у зручній для них спосіб:

- учень може навчатися за дистанційною формою навчання у закладі загальної середньої освіти, до якого він зарахований за основним місцем проживання;

- учень може навчатися за дистанційною формою навчання, приєднавшись до закладу загальної середньої освіти (класу), який функціонує в Україні, незалежно від місця перебування тимчасово переміщеної особи;
- учень може навчатися в реальному часі у закладі загальної середньої освіти, який функціонує в населеному пункті, де перебуває тимчасово переміщена особа;
- учень може навчатися за будь-якою іншою формою навчання, що дозволена чинним законодавством.

Для учнів закладів загальної середньої освіти з числа тимчасово внутрішньо переміщених осіб (особи, які внаслідок агресії РФ евакуйовані з місця постійного проживання) навчання також може бути організовано за заявою одного з батьків за індивідуальною формою: екстернатною, сімейною (домашньою). У класах, де навчаються тимчасово переміщені учні, рекомендуємо дотримуватись гнучкості в доборі навчально-методичного забезпечення освітніх програм закладів загальної середньої освіти. Особливо це актуально для організації освітнього процесу в старшій профільній школі, яка має забезпечити орієнтацію на майбутній професійний вибір, розвиток професійної кар'єри [1]. У працях сучасних науковців зазначається, що мета профільного навчання полягає у забезпеченні рівного доступу учнів до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти впродовж усього життя та вихованні особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного [2].

Для досягнення означеної мети необхідним є орієнтація формату організації освітнього процесу в старшій профільній школі на індивідуалізацію навчання. Загалом, у педагогіці індивідуалізацію визначають як особливу організацію навчального процесу, що реалізується на трьох рівнях: перший – урахування загальних особливостей учнів на різних етапах їх навчання та розвитку; другий – диференціація; третій – індивідуальний підхід [3]. Така організація процесу вимагає вибір способів, прийомів, темпу навчання, що

враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їх здібностей до учіння та потенційні можливості. Індивідуалізація має враховувати у процесі навчання індивідуальні й вікові особливості учнів у всіх його формах і методах, з метою максимального розвитку позитивних і подолання негативних індивідуальних особливостей та забезпечення на цій основі підвищення якості їхньої навчальної роботи, всебічного розвитку [4].

Індивідуалізації навчання передбачає реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії, де особистість має стати ініціатор свого освітнього просування. Така індивідуальна освітня траєкторія окреслює: поле діяльності в освітньому просторі; напрямок руху учня (шлях до здобуття професій типу); саморозвиток; форми позаурочної активності; індивідуальне просування (об'єднання за інтересами, проектні групи, шкільне наукове товариство тощо) та стимули до просування та самоствердження в різних сферах творчої, науково-дослідної та громадсько-політичної діяльності [5].

Формати організації освітнього процесу в старшій профільній школі зумовлюють необхідність цілеспрямованої мотивації та посилення пізнавального інтересу учнів у навчанні за рахунок моделювання якісно нового типу візуалізації навчального матеріалу, так як сучасні учні це – цифрові учні [6]. З цією метою рекомендуємо у будь-якому варіанті використовувати наявні електронні ресурси, насамперед Всеукраїнську школу онлайн, регіональні платформи, ресурси закладів освіти, у тому числі приватних. І як рекомендує Міністерство освіти і науки України, місцеві органи управління освітою мають поширювати зазначену інформацію та допомогти організувати підключення до дистанційної форми навчання здобувачам освіти, у тому числі з числа внутрішньо переміщених осіб.

Організації освітнього процесу в старшій профільній школі передбачає створення індивідуального освітнього простору на засадах компетентнісного підходу та персоналізації, що свідчить про необхідність дати не тільки сукупність знань, умінь, навичок, а й сформувати компетентності щодо поінформованості про широке коло професійних вимог [7].

Має забезпечуватися цілеспрямована підготовка учнів старшої профільної школи до розвитку професійної кар'єри на концептуальних засадах наукових положень педагогіки, психології, теорії творчості, закономірностей і принципів освітнього процесу, що реалізується через розроблення та впровадження методичної системи підготовки, яка забезпечує стійке прагнення до побудови професійної кар'єри, професійної самореалізації, самоусвідомлення кар'єрної орієнтації, розширення кар'єроорієнтованих знань, спеціальних умінь, навичок, формування професійно важливих якостей [8].

Формати організації освітнього процесу в старшій профільній школі мають забезпечувати формування підприємницьких вмінь, що зумовлює модель поведінки, яка дозволяє людині успішно втілювати власні задуми в життя [9]. Для розвитку компетентності учень має виконати проблемне завдання: отриманий позитивний досвід мотивуватиме його до подальшого навчання. Під завданнями маються на увазі ситуації, з яких потрібно вийти переможцями. адже, підприємливість – важлива риса кожної успішної людини незалежно від того, в якій галузі вона працює. Моделювання проблемних ситуацій і створення ситуації успіху для учнів – ось мета уроків, які спрямовані на розвиток в учнів цієї компетентності. Одним із засобів формування підприємницької компетентності є розв'язування задач підприємницького змісту та прикладних задач.

Таким чином, узагальнюючи зазначило, що основні завдання профільного навчання полягають у: створенні умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки; виховання в учнів любові до праці, забезпеченні умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією; формуванні підприємницької компетенцій учнів на допрофесійному рівні, спрямуванні молоді щодо майбутньої професійної діяльності. Це можливо за умови варіативності і альтернативності (освітніх програм, технологій навчання і навчально-методичного забезпечення);

наступності та неперервності (між допрофільною підготовкою і профільним навчанням, професійною підготовкою); гнучкості (змісту і форм організації профільного навчання, у тому числі дистанційного, забезпечення можливості зміни профілю); діагностико-прогностична реалізованості (виявлення здібностей учнів з метою їх обґрунтованої орієнтації на профіль навчання).

Список джерел: / References:

1. Топузов О. М. Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. Український педагогічний журнал. 2015. С. 16–27. / Topuzov O. M. Zabezpechennia yakosti zahalnoi serednoi osvity: na shliakhu do yevropeiskykh standartiv. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal. 2015. Pp. 16–27.

2. Калініна, Л. М. Організаційні механізми управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів у змісті підручника для керівника. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. / [ред. кол.; наук. ред. О. М. Топузов]. К. : Пед. думка, 2012. Вип. 12. С. 408–415. / Kalinina, L. M. Orhanizatsiini mekhanizmy upravlinnia diialnistiu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u zmisti pidruchnyka dlia kerivnyka. Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. pr. / [red. kol. ; nauk. red. O. M. Topuzov]. K. : Ped. dumka, 2012. Vyp. 12. S. 408–415

3. Алексеєва С. В. Підготовка майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри: теорія і практика. Монографія. Київ: Міленіум, 2018. 484 с. URL:<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727617/> Alieksieieva S. Pidhotovka maibutnikh dyzaineriv do rozvytku profesiinoi kariery: teoriia i praktyka. Monohrafiia. Kyiv: Milenium, 2018. 484 s. URL:<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727617>

4. Алексеєва С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and

Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290-296. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2021.026> / Aliksieieva S. Individualizatsiia navchannia u zakladakh zahalnoi osvity yak pedahohichna problema. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Rr. 290-296. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2021.026>

5. Алексеева С. Индивидуализация навчання: суть, шляхи реалізації. International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning»: conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». pp.136-139. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-34> URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728627> / Aliksieieva S. Individualizatsiia navchannia: sut, shliakhy realizatsii. International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of eaching and learning» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». S .136-139. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728627>

6. Алексеева, С. В. (2016) Форми та методи он-лайн консультування майбутніх фахівців з розвитку професійної кар'єри. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. (44). Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер». С. 194-198. URL:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/166116> / Aliksieieva, S. (2016) Formy ta metody on-lain konsultuvannia maibutnikh fakhivtsiv z rozvytku profesiinoi kariery. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zb. nauk. pr. (44). Kyiv-Vinnytsia: TOV firma «Planer». S. 194-198. URL:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/166116>

7. Топузов О.М. Педагогічна прогностика: теоретико-методична основа прогнозування розвитку педагогічних наук і педагогічної практики. Рідна школа. 2014. № 7. С. 32 - 38. / Topuzov O.M. Pedahohichna prohnostyka:

teoretyko-metodychna osnova prohnozuvannia rozvytku pedahohichnykh nauk i pedahohichnoi praktyky. Ridna shkola. 2014. № 7. S. 32 - 38.

8. Алексеева С.В. Наукові теорії розвитку професійної кар'єри в сучасних концепціях професійної педагогіки // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.– Київ-Вінниця: ТОВ фірма«Планер», 2014. – Вип. 38 – С. 100-104. / Aleksieieva S.V. Naukovi teorii rozvytku profesiinoi kariery v suchasnykh kontseptsiiakh profesiinoi pedahohiky // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zb. nauk. pr.– Kyiv-Vinnytsia: TOV firma«Planer», 2014. – Vyp. 38 – S. 100-104.

9. Alekseeva, S. and Sokhatska, H., 2020. Shaping a cognitive component of entrepreneurial competency during professional training of futures pecialists. Professional Pedagogics, 1(20), c. 127-133. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20>. / Alekseeva, S. and Sokhatska, H., 2020. Shaping a cognitive component of entrepreneurial competency during professional training of futures pecialists. Professional Pedagogics, 1(20), s. 127-133. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20>.